

BEVEZETÉS

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) az 1992. júliusi Helsink-i Záróokmányban deklarálva létrehozta a Nemzeti Kisebbségi Főbiztosi tisztséget annak szolgálatára, hogy "a konfliktusok a lehető legkorábbi szakaszban megelőzhetőek legyenek". E tisztség létrehozása elsősorban válasz a volt Jugoszlávia területén kialakult helyzetre, mivel attól tartottak, hogy hasonló szituáció megismétlődhet Európa más pontjain is, különösen a demokratikus átmenetben levő országokban. Az ilyen helyzetek veszélybe sodorhatják az állam- és a kormányfőket.

Az EBESZ Nemzeti Kisebbségi Főbiztosi hivatalt 1993. január 1-én a gazdag személyes tapasztalatokkal rendelkező Max van der Stoep foglalta el elsőként, aki korábban parlamenti képviselő, Hollandia külügyminisztere, ENSZ-be delegált állandó képviselő volt, hosszú ideje emberjogi harcos. Az évek során szerzett személyes tapasztalataira támaszkodva, figyelmét olyan, a kisebbségek és a különböző európai országok állami hatóságai közötti vitákra összpontosította, amelyek - véleménye szerint - potenciálisan eszkalálódhatnak. A főbiztos - kizárólag diplomáciai eszközök alkalmazásával - több mint egy tucat államban működött eddig közre: Albániában, Észtországban, Horvátországban, Kazahsztánban, Kirgizisztánban, Lettországban, Macedóniában (a volt jugoszláv köztársaságban), Magyarországon, Romániában, Szlovákiában és Ukrajnában. A főbiztos közreműködése mindenekelőtt azokra a helyzetekre összpontosult, amelyeknek olyan nemzeti/etnikai csoportok a résztvevői, akik az egyik államban többséget, a másik államban viszont kisebbséget alkotnak, tehát az érintett államok kormányzati szerveinek érdekei összekapcsolhatók. Az ilyen helyzetek potenciális forrásai az államok közötti feszültségeknek, sőt konfliktusoknak; az ilyen feszültségek valóban szerepet játszottak Európa történelmében.

A nemzeti kisebbségeket érintő feszültségek lényegére összpontosítva, a főbiztos független, pártatlan és együttműködő szereplőként közelíti meg a kérdéskört. Hivatala szerint nem felügyelő szerv, de a főbiztos az adott ügyre vonatkozó ajánlásainak elvi elemzési keretét és megalapozásul a tagállamok által elfogadott nemzetközi normákat alkalmazza. Fontos ezzel kapcsolatban a valamennyi EBESZ-tagállam által vállalt kötelezettségekre

emlékeztetni, különösen az Emberi Dimenzióról (1990), amely a IV. fejezetben részletes kötelezettségeket fogalmaz meg a nemzeti kisebbségekkel kapcsolatban. Ugyancsak fontos megemlíteni, hogy valamennyi EBESZ államra az ENSZ emberjogi - beleértve a kisebbségjogi - határozatai kötelezettségeket rónak, de az EBESZ államok többségét az Európa Tanács normái is kötik.

A főbiztos 5 éves intenzív tevékenység után biztonsággal azonosíthatott bizonyos olyan újból és újból felbukkanó témákat és kérdéseket, melyek több, országban sem kerülhették el figyelmét. Ilyen tárgykörnek bizonyult a nemzeti kisebbségek nyelvi jogainak köre, tehát az, hogy a kisebbségekhez tartozó személyek szabadon használhassák anyanyelvüket a magán- és közéletben. A nemzetközi emberjogi dokumentumok utalnak erre a jogra. Egyfelől a nyelv egyéni ügy, ami szorosan összekapcsolódik az identitással. Másfelől a nyelv a társadalom szervezésének fontos eszköze, ami tehát sok esetben közüggé válik. A nyelvhasználati jogok gyakorlása természetesen számos szempontból hatással van az állam működésére. A létező mássághoz való alkalmazkodás tehát fontos politikai és jogi ügy egy olyan demokratikus államban, mely elkötelezte magát az emberi jogok betartásának érdekében. Amennyiben nem sikerül megfelelő egyensúlyt találni, ez akár interetnikai feszültségek forrása lehet.

Ezeket szem előtt tartva, 1996 nyarán a főbiztos azt kérte, hogy az Interetnikai Kapcsolatok Alapítványa A főbiztos hasonló kérése eredményezte a **Kisebbségek Oktatási Jogaira vonatkozó Hágai Ajánlások és Értelmező Megjegyzések**¹ kidolgozását. Mivel a Hágai Ajánlások a nemzeti kisebbségi nyelvek és nyelvhasználat kérdését az oktatás területén minden részletre kiterjedően közelítik meg, ezért az a döntés született, hogy a szakértők ne tárgyalják tovább ezt a témát.

Az 1993-ban alapított, a főbiztos sajátos tevékenységét támogató Interetnikai Kapcsolatok Alapítvány nem kormányzati szervezet. Az Alapítvány több szakértői találkozót hívott össze, ezek közül kettő Osloban, egy pedig

¹ A Nemzeti Kisebbségek Oktatási Jogaira vonatkozó Hágai Ajánlások és Értelmező Megjegyzések (1996. október) szövege az Interetnikai Kapcsolatok Alapítványnál különböző nyelveken beszerezhető.

Hágában zajlott. A konzultációkba bevont szakemberek a témához kapcsolódó különféle területeket képviseltek: nemzetközi jogászok, a kisebbségek helyzetét és szükségleteit ismerő nyelvészek, voltak. A szakértői bizottság tagjai:

Gudmundur Alfredsson, a Wallenberg Intézet társigazgatója (Svédország); Dr. Asbjørn Eide, a Norvég Emberi Jogok Intézet igazgatója (Norvégia); Angelita Kamenska, a Lett Emberi Jogok és Etnikai Kutatások Központja tudományos főmunkatársa (Lettország); Dónall Ó Riagáin, a Ritkábban Használt Nyelvek Európai Irodájának főtárgya (Írország); Beate Slydal, a Norvég Szólásszabadság Fórumának tanácsadója (Norvégia); Dr. Miquel Strubell, a Katalán Szociolingvisztikai Intézet igazgatója, Katalónia (Spanyolország); Szépe György, professzor, Nyelvtudományi Tanszék (Magyarország); Patrick Thornberry, professzor, Keele Egyetem, Jogi Tanszék (Nagy-Britannia); Dr. Fernand de Varennes, Ázsia Csendes-Óceániai térségének Emberjogi és Etnikai Konfliktusok Megelőzése Központjának igazgatója (Ausztrália); Bruno de Witte, professzor, Maastricht Egyetem Jogi Kar (Hollandia); Jean-Marie Woehrling, Institut de droit local alsacien-mosellan (Franciaország).

Mivel a létező kisebbségi jogi normák az alapvető emberi jogok részei, a konzultációk kiindulópontja az EBESZ-nek az a feltételezése volt, hogy az államok tiszteletben tartják az összes emberjogi kötelezettséget, hangsúlyozottan beleértve ebbe a diszkriminációtól való, a kifejezési szabadságot, a gyülekezési és egyesülési a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeknek mindenféle jogát és szabadságát. Kiindulópontként azt is feltételezték, hogy az összességében vett emberi jogok végső célja az embernek, mint autonóm személyiségnek, teljes és szabad fejlődése az egyenlőség feltételei között. Abból indultak tehát ki, hogy a polgári társadalmaknak nyíltaknak és rugalmasaknak kell lenniük, hogy minden embert befogadhassanak - a nemzeti kisebbségekhez tartozókat is. Mivel a nyelvhasználat is alapvető eleme a kommunikációnak, az emberi tevékenység lényeges szociális dimenzióját is kiindulópontnak tekintették.

A végeredményként megszületett Nemzeti Kisebbségek Nyelvi Jogairól szóló Osloi Ajánlások - egyértelmű nyelvezetet használva -, hogy tisztázzák azon kisebbségi nyelvi jogok tartalmát, melyekkel a főbiztos szembesül,

továbbá a normákat is úgy fogalmazták meg, hogy biztosítsák koherenciájukat az alkalmazás során. Az Ajánlások alfejezetekre tagolódnak. Ez a tagolás a gyakorlatban felmerülő, nyelvi jogokkal kapcsolatos problémák figyelembe vételével készült. Javasoljuk, hogy az Ajánlásokat a hozzájuk kapcsolódó értelmező megjegyzésekkel együtt olvassák.

Az Ajánlások remélhetőleg hasznos referenciául szolgálnak majd az államok által folytatott politika és törvények , hozzájárulnak majd a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek nyelvi jogainak különösen a közéletben való hatékony megvalósításához.

Bár az Ajánlások a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek nyelvhasználatára vonatkoznak, meg kell jegyezni, hogy az Ajánlások és azok a nemzetközi dokumentumok, melyekre támaszkodva azok születtek, elvileg más típusú kisebbségekre is alkalmazhatók. Az alább következő Ajánlások a jogok létező csoportját kívánja tisztázni, és nem szándékozik semmilyen személy vagy embercsoport emberi jogait korlátozni.

A NEMZETI KISEBBSÉGEK NYELVI JOGAIRÓL SZÓLÓ OSLOI AJÁNLÁSOK

NÉVHASZNÁLAT

- 1) A nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeknek joguk van saját személynevüket használni, hagyományaiknak és nyelvtani szabályainak megfelelően. Ezt a közigazgatási hatóságoknak hivatalosan el kell ismerniük és ennek megfelelően kell használniuk.
- 2) A fentiekhez hasonlóan, a névhasználatra vonatkozóan ugyanezt a jogot élvezik a jogi személyek, mint például a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek által alapított közművelődési szervezetek és gazdasági társaságok.
- 3) Azokon a területeken, ahol jelentős számban élnek nemzeti kisebbséghez tartozó személyek, és ahol erre megfelelő igény mutatkozik, a közigazgatási hatóságoknak biztosítaniuk kell a települések elnevezésének, az utcaneveknek és más közérdekű topográfiai jelzéseknek a kisebbségi nyelven történő feltüntetését is.

VALLÁSGYAKORLÁS

- 4) A vallásgyakorlás során, egyénileg vagy másokkal közösen, minden személynek joga van a választása szerinti nyelvet (nyelveket) használni.
- 5) Azokban az a családi jogállással kapcsolatos vallási események és szertartások jogi következményekkel is járnak, az állam igényelheti, hogy az ily módon készült bizonylatokat és dokumentumokat az állam hivatalos vagy nyelvein is kiállítsák. Az állam megkövetelheti, hogy a családi jogállással kapcsolatos nyilvántartásokat az egyházak az állam hivatalos nyelvén vagy nyelvein is vezessék.

KÖZÖSSÉGI ÉLET ÉS NEM KORMÁNYZATI SZERVEZETEK

- 6) Minden személynek, beleértve a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeket is, joga van ahhoz, hogy saját nem kormányzati szervezeteket, társaságokat és intézményeket hozzon létre és működtessen. Ezek a létesítmények a választásuk szerinti nyelvet (nyelveket) használhatják. Az állam nyelvi alapon nem diszkriminálhatja ezeket a létesítményeket, és indokolatlanul nem korlátozhatja azon, hogy az állami költségvetésből, nemzetközi forrásokból vagy a magánszférából támogatáshoz jussanak.
- 7) Ha az állam aktív támogatásban részesíti - többek között - a társadalmi, kulturális és sporttevékenységeket, akkor e támogatás a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek hasonló tevékenységeit kell, hogy illesse. A nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek nyelvén folytatott ilyen jellegű tevékenységek állami pénzügyi támogatásának nondiszkriminatív alapon kell történnie.

MÉDIA

- 8) A nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeknek joguk van arra, hogy saját nyelvű médiát hozzanak létre és tartsanak fenn. Az elektronikus média állami szabályozásának objektív és nem diszkriminatív feltételeken kell alapulnia, és nem szabad korlátoznia a kisebbségi jogokat.
- 9) A nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek számára a közszolgálati médiában saját nyelvükön sugárzott műsoridőt kell biztosítani. mennyiségileg és minőségileg meg kell feleljen az illető kisebbség számarányának, népsűrűségének, valamint sajátos helyzetének és igényeinek.
- 10) Garantálni kell a közszolgálati és magánmédiák nemzeti kisebbségek nyelvén (nyelvein) sugárzott programjainak függetlenségét. A közszolgálati médiának a műsorösszeállítás tartalmát és beállítottságát felügyelő szerkesztőségei függetlenek kell, hogy legyenek, és tevékenységükbe be kell vonniuk nemzeti

kisebbségekhez tartozó független személyeket is.

- 11) Nem szabad indokolatlanul külföldi média elérhetőségét. alapul arra, hogy csökkentsék az adott állam közszolgálati médiája által sugárzott kisebbségi műsoridőt.

GAZDASÁGI ÉLET

- 12) Minden személynek, beleértve a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeket is, joga van ahhoz, hogy a választása szerinti nyelven vagy nyelveken működtesse magánvállalkozását. A hivatalos nyelv kiegészítő használatát az állam csak akkor kívánhatja meg, ha ezt legitim közérdek igazolja, mint például a munkavállalói és fogyasztói érdekek védelme, vagy a vállalkozás és az államigazgatási szervek közötti eljárás.

KÖZIGAZGATÁSI HATÓSÁGOK ÉS KÖZSZOLGÁLTATÁS

- 13) Azokban a régiókban és településeken, ahol egy nemzeti kisebbséghez tartozó személyek jelentős számban élnek, és ahol az erre vonatkozó igényt kifejezésre juttatták, a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeknek biztosítani kell azt a jogot, hogy közigazgatási szervek a családi jogállással kapcsolatos dokumentumokat és bizonyítványokat mind az állam hivatalos nyelvén vagy nyelvein, mind az illető kisebbség nyelvén kiállítsák. Hasonló módon a regionális és/vagy helyi közigazgatási k a családi jogállással kapcsolatos az illető nemzeti kisebbség nyelvén is vezetniük kell.
- 14) A nemzeti kisebbséghez tartozó személyeknek megfelelő lehetőségeket kell biztosítani arra, hogy a közigazgatási hatóságokkal való kapcsolataikban saját nyelvüket használják, különösen azokban a régiókban és településeken, ahol jelentős számban élnek, és ahol az erre vonatkozó igényt kifejezésre juttatták. Hasonló módon, ahol csak lehet, a közigazgatási hatóságoknak biztosítaniuk kell, hogy a közszolgáltatások a nemzeti kisebbségek nyelvén is rendelkezésre álljanak. Ebből a

célból gondoskodniuk kell a megfelelő munkaerőtoborzási és/vagy képzési programokról.

- 15) Azokban a régiókban és településeken, ahol egy nemzeti kisebbséghez tartozó személyek jelentős számban élnek, az államnak biztosítani kell, hogy a regionális és helyi önkormányzati testületek választott tagjai az e testületekhez kapcsolódó tevékenységük során az illető kisebbségi nyelvet is használhassák.

FÜGGETLEN ORSZÁGOS INTÉZMÉNYEK

- 16) Azokban az államokban, ahol nemzeti kisebbségekhez személyek biztosítani kell azt a jogot, hogy, amennyiben nyelvi jogaik megsértését észlelik, ezek a személyek a létező jogorvoslati lehetőségek mint például ombudsmanok, vagy emberi jogi bizottságok.

IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSI HATÓSÁGOK

- 17) Minden személynek, beleértve a nemzeti kisebbséghez tartozó személyeket, jogában áll, hogy az általa értett nyelven pontos tájékoztatást kapjon letartóztatásának és/vagy fogvatartásának okairól, az ellene felhozott bármiféle vád okáról, természetéről. van ahhoz, hogy védelmét az általa legjobban beszélt nyelven adja elő, szükség esetén ingyenes tolmács igénybevételével mind a tárgyalás előtt és alatt, mind pedig a fellebbezés folyamán.
- 18) Azokban a régiókban és településeken, ahol egy nemzeti kisebbséghez tartozó személyek jelentős számban élnek, és ahol az erre vonatkozó igényt kifejezésre juttatták, az e kisebbséghez tartozó személyeknek rendelkezniük kell azzal a joggal, hogy saját nyelvükön fejezhessék ki magukat a eljárások során, szükség esetén ingyenes tolmács és/vagy fordító igénybevételével.
- 19) Azokban a régiókban és településeken, ahol egy nemzeti kisebbséghez tartozó személyek jelentős számban élnek, és ahol az erre vonatkozó igényt kifejezésre juttatták, az államoknak különös

figyelmet kell fordítaniuk az ilyen személyeket érintő összes jogi eljárás kisebbségi nyelven történő lefolytatásának lehetőségére.

SZABADSÁGTÓL VALÓ MEGFOSZTÁS

- 20) A büntetésvégrehajtási intézmény igazgatójának és személyzetének beszélnie kell az elítéltek többségének nyelvét vagy nyelveit, vagy egy olyan nyelvet, amit az elítéltek többsége ért. Ennek érdekében megfelelő munkaerőtoborzási és/vagy képzési programokat kell szervezni. Szükség esetén tolmácsot kell igénybe venni.
- 21) A nemzeti kisebbségekhez tartozó fogvatartott személyeknek rendelkezniük kell azzal a joggal, hogy az elítélt társaikkal vagy másokkal való kapcsolataikban az általuk választott nyelvet használják. Ahol csak lehet, a hatóságoknak intézkedniük kell annak érdekében, hogy a törvényes korlátokon belül az elítéltek saját nyelvüket használhassák mind szóban, mind pedig személyes levelezésükben. egy elítéltet vagy egy fogvatartottat lehetőség szerint a lakóhelyéhez közeli fogházban vagy börtönben kell elhelyezni.

1998. február

ÉRTELMEZŐ MEGJEGYZÉSEK A NEMZETI KISEBBSÉGEK NYELVI JOGAIRÓL SZÓLÓ OSLOI AJÁNLÁSOKHOZ

ÁLTALÁNOS BEVEZETŐ

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának első cikkelye meghatározza minden emberi lény méltóságának fogalmát, amely az összes emberjogi norma alapját képezi. Ez a cikkely megállapítja, hogy "minden emberi lény méltóságát és jogait illetően szabadnak és egyenlőnek született...". E cikkely fontossága felbecsülhetetlen. Nemcsak az emberi jogokra vonatkozik általában, hanem a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek nyelvi jogainak egyik támpillére is. A méltóságban és jogokban való egyenlőség feltételezi a személy, mint emberi lény, identitásának tiszteletben tartását. A nyelv az emberi önazonosság egyik alapvető eleme. Ezért a személy méltóságának tiszteletben tartása szorosan kapcsolódik a személy önazonosságának, következésképpen az illető személy által beszélt nyelvnek a tiszteletben tartásához.

E tekintetben kiemelt figyelmet érdemel a **Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya**. Az **Egyezségokmány** 2. cikkelye megköveteli az államoktól, hogy a területükön biztosítsák és tiszteletben tartsák a joghatóságuk alá tartozó valamennyi egyén emberi jogait "bármiféle megkülönböztetés - pl. nyelvi - ... nélkül". Az **Egyezségokmány** 19. cikkelye garantálja a kifejezés szabadságát, amely - miként azt az **Egyezségokmány** megfogalmazza - nemcsak garantálja azt a jogot, hogy bármilyen információt közölni vagy fogadni lehet határookra való tekintet nélkül, hanem azt is, hogy ez a személy által választott nyelv vagy közvetítő eszköz révén történjen. Az információ közlése és fogadása egyúttal közösségben tevékenykedő embereket feltételez. Ebben a vonatkozásban különösen fontos az **Egyezségokmány** békés gyülekezési és egyesülési jogokat biztosító 21. és 22. cikkelye.

Európában hasonló módon az **Emberi Jogok és Alapvető Szabadságjogok Védelméről szóló Európai Egyezmény** 10. cikkelye - összhangban annak 14. cikkelyével - leszögezi, hogy a kifejezés szabadságát

"diszkriminációmentesen kell biztosítani minden, így nyelvi szempontból is...". Az Európa Tanácsnak a **Szólás- és Információ Szabadságáról szóló Nyilatkozata**, utalva mind az **Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatára**, mind pedig az **Emberi Jogok és Alapvető Szabadságjogok Védelméről szóló Európai Egyezményre**, megerősíti, hogy "a kifejezés és az információ szabadsága minden emberi lény társadalmi, gazdasági, kulturális és politikai fejlődése szempontjából szükséges, és hogy ez a társadalmi és kulturális csoportok, nemzetek és a nemzetközi közösség harmonikus fejlődésének elengedhetetlen feltétele." Ebben a vonatkozásban fontos az **Emberi Jogok és Alapvető Szabadságjogok Védelméről szóló Európai Egyezmény** 11. cikkelyében garantált békés gyülekezési és egyesülési jog.

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) keretein belül a kifejezési szabadság, gyülekezési jog és egyesülési jog ugyanezen alapvető eszméit sorolják fel az **Emberi Dimenzióról szóló Értekezlet Koppenhágai Alapokmányának** 9.1-9.3 paragrafusai.

Az **Új Európáért Párizsi Chartában** az EBESZ-ben résztvevő államok államfői és kormányai "megerősítik, hogy megkülönböztetés nélkül minden személynek joga van a ... kifejezés szabadságához, egyesülési joghoz és a békés gyülekezési joghoz ...".

A **Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának** 27. cikkelye egy másik kiemelt fontosságú intézkedést tartalmaz, amely közvetlenül érinti a nemzeti kisebbségek nyelvi jogait. Ez a cikkely megerősíti, hogy "a kisebbségekhez tartozó személyektől nem lehet megvonni azt a jogot, hogy a csoportjuk más tagjaival közösen saját nyelvüket használják".

A **Nemzeti vagy Etnikai, Vallási és Nyelvi Kisebbségekhez Tartozó Személyek Jogairól szóló ENSZ Nyilatkozat** 2(1) cikkelye hasonló módon kinyilatkoztatja a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeknek azt a jogát, hogy "saját nyelvüket mind a magánéletben, mind nyilvánosan szabadon és beavatkozás, vagy bármiféle megkülönböztetés nélkül használhatják". Az Európa Tanács **Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezménye** 10(1) cikkelye kiköti, hogy az államoknak el kell ismerniük a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek azon jogát, hogy "kisebbségi nyelvüket szabadon és beavatkozás nélkül használják a magán- és a közéletben, szóban

és írásban".

Bár a dokumentumok utalnak a kisebbségi nyelvek köz- és magánszférában való szabad használatára, ezek a dokumentumok azonban nem határolják el pontosan a "közszférát", mint a "magánszférával" szemben állót. Ezek valójában át is fedhetik egymást. Erről az esetről van szó például akkor, amikor az egyének egyedül vagy közösségben tevékenykedve saját magánmédiájuk vagy iskolájuk létrehozását próbálják elérni. Ami esetleg egyéni kezdeményezésként indult, az könnyen válhat legitim közérdek tárgyává. Az ilyen érdek meghatározott közszabályozás igényét vetheti fel.

A nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek kisebbségi nyelvhasználatát "a köz- és a magánszférában" nem lehet az oktatással való kapcsolatától függetlenül tárgyalni. Azt, hogy az oktatási kérdések miként kapcsolódnak a nemzeti kisebbségi nyelvekhez, a Nemzeti Kisebbségek Oktatási Jogairól szóló Hágai Ajánlások tárgyalják részletesen. Az Ajánlásokat az EBESZ Nemzeti Kisebbségi Főbiztosa munkáját segítő az Interetnikai Kapcsolatok Alapítvány dolgozta ki nemzetközileg elismert emberjogi és oktatásügyi szakemberek bevonásával. A Hágai Ajánlások abból a célból fogalmazódtak meg, hogy megkönnyítsék a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogairól szóló nemzetközi dokumentumok jobb megértését ezekben a kérdésekben, mivel ezek létfontosságúak a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek önazonosságának megőrzésében és fejlesztésében.

A nemzetközi emberjogi dokumentumok kimondják, hogy az emberi jogok egyetemesek és hogy ezeket mindenkinek egyenlően és diszkrimináció nélkül kell élvezni. A legtöbb emberi jog azonban nem abszolút. A dokumentumok előírhatnak olyan meghatározott számú eseteket, melyekben bizonyos jogok alkalmazásának korlátozása az államok részéről indokolt lehet. A nemzetközi emberjogi jogszabályok által megengedett korlátozások életet veszélyeztető sürgősségi esetekben, mások jogait és szabadságát, vagy a közérkölcst, a közegészséget, a nemzeti biztonságot és a demokratikus társadalom általános jólétét veszélyeztető helyzetekben léphetnek működésbe². A szabadság korlátozását az emberi jogi jogszabályokban

² A fent említett korlátozásokat pl. az Emberi Jogok Egyetemes Deklarációjának 30. cikkelye tartalmazza. Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 19(3) cikkelye. Az Emberi Jogok és Alapvető Szabadságjogok Védelméről szóló Európai Egyezmény 10(2) cikkelye.

körülhatárolt módon kell értelmezni.

A nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek nyelvének (nyelveiknek) köz- és magánszférában történő használatának jogát - miként azt a Nemzeti Kisebbségek Nyelvi Jogairól szóló Osloi Ajánlások megfogalmazzák - a szélesebb társadalomban való teljes részvétel kiegyensúlyozott kontextusában kell látni. Az Ajánlások nem elszigetelő megközelítésre tesznek javaslatot, hanem sokkal inkább olyanra, amely a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek önazonosságának, kultúrájuk és nyelvük megtartásához, fejlesztéséhez fűződő jogai és a szélesebb társadalomba teljes és egyenlő tagként való integrálódás biztosításának szükségessége közötti egyensúly megteremtésére bátorít. Ebből a szemszögből az ilyen integráció aligha valósulhat meg az állam hivatalos nyelvének (nyelveinek) biztos ismerete nélkül. Ilyen, oktatásra vonatkozó előírást tartalmaz a **Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya** 13. és 14. cikkelye, valamint a **Gyermekek Jogairól szóló Egyezmény** 28. és 29. cikkelye. Az utóbbi dokumentum biztosítja az oktatáshoz való jogot és kötelezi az államot az oktatás kötelezővé tételére. Ugyanakkor a **Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezmény** 14(3). cikkelye úgy intézkedik, hogy a kisebbségi nyelvek tanítását "úgy kell megvalósítani, hogy a hivatalos nyelv tanulása vagy az ezen a nyelven folyó tanítás vonatkozásában ez hátrányt ne okozzon".

NEVEK

- 1) A **Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezmény** 11(1). cikkelye kimondja, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeknek joguk van keresztnévüket, nemzetségnevüket és családnevüket anyanyelvükön használni. Ezt a jogot - amelynek gyakorlása alapvető a személy önazonosságát illetően - minden egyes államnak sajátos körülményei ismeretében kell alkalmaznia. A közhatóságok jogosan járnak el például, ha az állam hivatalos nyelvének vagy nyelveinek írását használják a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek neveinek fonetikus formájukban történő rögzítésekor. Azonban ezt az illető nemzeti kisebbség nyelvi rendszerével és hagyományaival összhangban kell tenni. Ezen alapvető jog szellemében, mely mind az egyének nyelvéhez, mind az azonosságtudathoz szorosan kapcsolódik, azokat a

személyeket, akiket a közhatóságok eredeti vagy ősi nevük, neveik feladására kényszerítettek, vagy akik nevét akarataik ellenére megváltoztatták, megilleti a jog, hogy visszatérjenek régi nevükhöz, anélkül hogy ez számukra költségekkel járna.

- 2) A nevek a közösségi azonosságtudat fontos elemét képezik, különösen abban az összefüggésben, amikor a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek "közösségben" tevékenykednek. A **Nemzeti vagy Etnikai, Vallási és Nyelvi Kisebbségekhez Tartozó Személyek Jogairól szóló ENSZ Nyilatkozat 2(1)** cikkelye kinyilvánítja a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeknek azt a jogát, hogy "a magán- és a közsférában szabadon és beavatkozás, vagy a diszkrimináció bármi formája nélkül használhassák nyelvüket". A **Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezmény 10(1)** cikkelye kimondja, hogy az államoknak el kell ismerniük a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeknek azt a jogát, hogy "kisebbségi nyelvüket a magán és a közsférában mind szóban, mind írásban szabadon és beavatkozás nélkül használhassák." A **Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 27. cikkelye** deklarálja, hogy "a ... kisebbségekhez tartozó személyektől nem tagadható meg az a jog, hogy a csoportjuk más tagjaival közösen ... saját nyelvüket használják". A személynek az a joga, hogy a közsférában, másokkal közösen bármilyen beavatkozás vagy a diszkrimináció bármilyen formája nélkül használhassa nyelvét, egyértelműen arra utal, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek által alapított és működtetett törvényes létesítmények is - intézmények, társaságok, szervezetek vagy üzleti vállalkozások - az alapítójuk által választott kisebbségi nyelvű neveket használhatják. A közhatóságoknak el kell ismerniük és az adott közösség nyelvi rendszerével és hagyományaival összhangban kell használniuk ezen létesítmények nevét.
- 3) A **Keretegyezmény 11(3)** cikkelye kijelenti, hogy "a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek által hagyományosan és jelentős számban lakott területeken az állami szerveknek törekedniük kell arra, hogy ... a hagyományos településneveket, az utcaneveket és más, a közérdekű topográfiai jelzéseket a kisebbségi nyelven is

tüntessék fel, ha ezekre megfelelő igény mutatkozik". Amennyiben az említett történelmi elnevezések érvényességét nem ismerik el, úgy ez a történelem megváltoztatására irányuló, vagy a kisebbségeket asszimiláló kísérletnek minősül, mely komolyan veszélyezteti a kisebbségekhez tartozó személyek önazonosságát.

VALLÁS

- 4) **A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 27. cikkelye megerősíti, hogy "azokban az államokban, amelyekben etnikai, vallási vagy nyelvi kisebbségek élnek, az ezekhez a kisebbségekhez tartozó személyektől nem tagadható meg az a jog, hogy vallásukat megvallják, azt közösségük más tagjaival közösen ... gyakorolják vagy saját nyelvüket használják." A Nemzeti vagy Etnikai, Vallási és Nyelvi Kisebbségekhez Tartozó Személyek Jogairól szóló ENSZ Nyilatkozat 3(1) cikkelye kimondja, hogy "a kisebbségekhez tartozó személyek mind egyénileg, mind a csoportjukhoz tartozó más személyekkel közösen megkülönböztetés nélkül gyakorolhatják jogaikat...".**

A vallás és annak "közösségben" történő gyakorlása sok, nemzetiségi kisebbséghez tartozó személy számára nagy fontosságú kérdés. Ezzel kapcsolatban fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a valláshoz fűződő jog mindenki számára korlátlan, és ezt a **Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 18(1) cikkelye** valamint az **Emberi Jogok és Alapvető Szabadságjogok Védelméről szóló Európai Egyezmény 9(1) cikkelye** garantálja. Azonban a vallás és a hit megvallásának szabadsága, beleértve a nyilvános istentiszteleteket is, számos korlátozásnak van kitéve, ezeket a fent említett cikkelyek megfelelő paragrafusai sorolják fel. Ezeket a korlátozásokat törvényeknek kell előírniuk, és a közbiztonság, közrend, közegészség, közérkölc és a mások szabadságának és alapvető jogainak védelmével kell összefüggésben lenniük. Ezeknek a korlátozásoknak ésszerűeknek és a véggcéllal arányosoknak kell lenniük. Az államok nem használhatják fel ezeket a korlátozásokat a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek legitim szellemi, nyelvi vagy kulturális törekvéseinek

elfojtására.

Kisebbségi körülmények között a vallás gyakorlása sokszor különösen szorosan kapcsolódik a kulturális és nyelvi önazonosság megőrzéséhez. A kisebbségi nyelv nyilvános istentiszteletek során történő használatához fűződő jog éppen olyan magától értetődő, mint a vallási intézmények létrehozásához, magához a nyilvános istentisztelethez fűződő jog. A közhatóságok tehát nem vezethetnek be indokolatlan korlátozásokat sem a nyilvános istentiszteletekre, sem pedig azok nyelvhasználatára vonatkozóan, legyen az utóbbi akár az adott nemzeti kisebbség anyanyelve vagy az e közösség által használt liturgikus nyelv.

- 5) Egyes vallási szertartások, pl. az esküvő, a temetés, olyan polgári jogi aktusok is lehetnek, amelyek bizonyos országokban meghatározóak a családi jogállás szempontjából. Ezekben az esetekben figyelembe kell venni a közérdeket. Szem előtt tartva azt az elvet, hogy adminisztratív megfontolások nem akadályozhatják meg az emberi jogok élvezetét, a közhatóságok semmilyen nyelvi korlátozást nem alkalmazhatnak a vallási közösségekre. A fentieket megfelelően kell alkalmazni bármely olyan adminisztratív tevékenységre, amit a vallási közösségek magukra vállalnak, és amelyek a polgári illetékességgel átfedésben lehetnek. Az állam azonban megkövetelheti a vallási közösségtől, hogy az állam hivatalos nyelvén/nyelvein is regisztrálja azokat a polgári jogi aktusokat, amelyekhez az állam jogi következményeket fűz annak érdekében, hogy az állam törvényes szabályzó és adminisztratív feladatainak eleget tudjon tenni.

KÖZÖSSÉGI ÉLET ÉS A NEM KORMÁNYZATI SZERVEZETEK

- 6) A nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek közösségi életüket, a "közösségben" való tevékenységüket - mint ezt a nemzetközi dokumentumok leszögezik - számtalan területen igyekeznek kifejezésre juttatni. Ezek között fontos a nem-kormányzati szervezeteik, egyesületeik és intézményeik élete. Ezek létezése általában létfontosságú az önazonosságuk megőrzésében és fejlesztésében, és ezek általában jótékony hatásúak, elősegítik az

államon belül a polgári társadalom és a demokratikus értékek fejlődését.

A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 21. és 22. cikkelye, valamint az **Emberi Jogok és Alapvető Szabadságjogok Védelméről szóló Európai Egyezmény** 11. cikkelye garantálja a békés gyülekezési és egyesülési jogot. A személyeknek az a joga, hogy csoportjuk tagjaival együtt, "közösségben" cselekedjenek - tehát saját nem kormányzati szervezetek, egyesületek és intézmények alapításához és vezetéséhez fűződő jogaikkal éljenek - a nyílt és a demokratikus társadalom egyik ismérve. Az **Egyezségokmány** 27. cikkelye megerősíti, hogy a "... kisebbségekhez tartozó személyektől nem tagadható meg az a jog, hogy csoportjuk más tagjaival közösségben ... saját nyelvüket használják". A közhatóságok ezért rendszerint nem avatkozhatnak be a "közösségben tevékenykedő" ilyen létesítmények belügyeibe, és csak a nemzetközi jog által megengedett mértékben korlátozhatják őket. A **Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezmény** 17(2) cikkelye hasonló módon kötelezi az államokat, hogy "ne avatkozzanak be a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek azon jogaiba, hogy részt vegyenek a hazai és nemzetközi nem kormányzati szervezetek tevékenységében".

A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 2(1) cikkelye szerint minden állam vállalja "a területén élő és törvénykezése alá eső minden egyénnek a jelen **Egyezségokmányban** elismert jogainak biztosítását mindenféle, pl. ... nyelvi megkülönböztetés nélkül". E megállapodás folyományaként az államok nem diszkriminálhatják a nem kormányzati szervezeteket a nyelv alapján, és nem vethetik alá jogtalan nyelvi követelményeknek sem. Ennek kimondása mellett a közhatóságok megkövetelhetik ezektől a szervezetektől, egyesületektől és intézményektől, hogy igazodjanak a hazai joghoz a törvényes közérdek alapján a köztestületekkel való érintkezés során, beleértve ebbe az állam hivatalos nyelvének (nyelveinek) használatát is.

A **Koppenhágai Dokumentum** 32.2. bekezdése a források tekintetében megállapítja, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeknek meg van az a joga, hogy "saját oktatási, kulturális és vallási intézményeket, szervezeteket vagy egyesületeket hozzanak létre és tartsanak fenn, amelyek a nemzeti jogrendszerrel összhangban önkéntes pénzügyi és egyéb hozzájárulásokra, valamint köztámogatásokra tarthatnak igényt". Következésképpen az államok nem akadályozhatják ezeket a létesítményeket abban, hogy anyagi támogatásban részesüljenek az állami költségvetésből, a nyilvános nemzetközi forrásokból, valamint a magánszektorból.

- 7) Mivel az állam finanszíroz egyes nem kormányzati - többek között szociális, kulturális vagy sport - tevékenységeket, az egyenlőség és a diszkriminációmentesség elveinek alkalmazása azt követeli, hogy a közhatóságok arányos támogatásban részesítsék az államhatárokon belül élő nemzeti kisebbségek nyelvén folytatott hasonló tevékenységeket is. Ezzel összefüggésben a **Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának** 2(1) cikkelye nemcsak azt hangsúlyozza, hogy nem lehet nyelvi alapú megkülönböztetés az egyénnel kapcsolatos bánásmódban, hanem a 2(2) cikkelyben azt is kimondja, hogy az államok kötelezik magukat, hogy "gondoskodnak olyan törvénykezési vagy egyéb intézkedések meghozataláról, amelyek ... az Egyezségokmányban elismert jogok érvényesüléséhez szükségesek lehetnek". Továbbá a **Faji Megkülönböztetés Kiküszöböléséről szóló Nemzetközi Egyezségokmány** 2(2) cikkelye (ami bármilyen faj, szín, származás vagy nemzeti vagy etnikai eredet szerinti megkülönböztetés, kirekesztés, korlátozás vagy indokolatlan előny megszüntetésére törekszik) hangsúlyozza, hogy "ha a körülmények indokolják, az állami szerveknek speciális és konkrét intézkedéseket kell fogantatniuk a társadalmi, gazdasági, kulturális életben vagy más területen a különböző faji csoportok vagy a hozzájuk tartozó egyének védelmének és adekvát fejlődésének biztosítása érdekében, abból a célból, hogy garantálják számukra az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok teljes és egyenrangú gyakorlását...". Mivel a nyelv gyakran az etnicitás meghatározó kritériuma, a kisebbségi nyelvközösségeknek is joguk van ilyen "speciális és konkrét

intézkedésekhez", amint azt az előbb említett egyezségokmány is biztosítja.

Európai vonatkozásban a **Koppenhágai Dokumentum** 31. bekezdése mondja ki, hogy "az államoknak - ahol ez szükséges - különleges intézkedéseket kell foganatosítaniuk abból a célból, hogy biztosítsák a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek számára a más állampolgárokkal való teljes körű egyenlőséget az emberi jogok és alapvető szabadságjogok élvezetében és gyakorlásában. A **Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezmény** 4. cikkelyének 2. paragrafusa kötelezi az állami szerveket, hogy "ahol szükséges, foganatosítsanak megfelelő intézkedéseket a gazdasági, társadalmi, politikai és kulturális élet minden területén a többséghez és a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek közötti teljes és tényleges egyenlőség megvalósítása érdekében". Ugyanennek a cikkelynek a 3. paragrafusa részletezi tovább, hogy az ilyen, "a 2. paragrafussal összhangban levő intézkedések foganatosítása nem tekinthető hátrányos megkülönböztetésnek". A **Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájának** 7 (2) cikkelye továbbá kimondja, hogy "a regionális és kisebbségi nyelvek javára tett különleges intézkedések, amelyek segítik e nyelv használói és a lakosság többi része közötti egyenlőség megteremtését, és amelyek a kisebbség sajátos feltételeit veszik számításba, nem tekinthetők a szélesebb körben használt nyelvek használóival szembeni diszkriminációnak". Ezért ebben az összefüggésben a közhatalóságoknak arányos részesedést kell biztosítaniuk az állami költségvetésből a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek által többek között a társadalmi, kulturális és sport területeken folytatott tevékenységek számára. Ilyen támogatás állami támogatás, segélyek, közadakozás és adójóváírás révén biztosítható.

MÉDIA

- 8) **A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának** 19. cikkelye, amely a véleményalkotáshoz és -nyilvánításhoz való jogot garantálja, alapvető referenciapont a médiának a demokratikus társadalmakban elfoglalt szerepét és helyét illetően.

Amíg a 19(1) cikkely kimondja, hogy "nézetei miatt senki sem zaklatható", a 19(2) cikkely - tovább folytatva - mindenki számára garantálja azt, hogy "ez a jog magában foglalja mindenfajta információ és gondolat határookra való tekintet nélküli - szóban, írásban, nyomtatásban, művészi formában vagy bármilyen más, tetszése szerinti média útján történő - keresésének, megismerésének és terjesztésének" a szabadságát is. Az **Emberi Jogok és Alapvető Szabadságjogok Védelméről szóló Európai Egyezmény** 10. cikkelye hasonló módon garantálja a kifejezés szabadságának jogát. Az Európa Tanács tagállamai a **Kifejezés és az Információ Szabadságáról szóló Nyilatkozat** 1. cikkelyében megújították "határozott csatlakozásukat az információ és kifejezés szabadságának, mint a demokratikus és a pluralista társadalom alapelemének elvéhez". Ezen az alapon az államok ugyanebben a dokumentumban kijelentették, hogy "az információ és a tömegkommunikáció terén.... d.) független és autonóm, az eszmék és vélemények másságának tükrözését biztosító, változatos média léteire törekednek".

A **Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezmény** 9(1) cikkelye világosan kijelenti, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeknek joguk van "a kisebbségi nyelven történő szabad véleményalkotáshoz, az információk és eszmék szabad megismeréséhez és közléséhez a közhatóságok beavatkozása és a határookra való tekintet nélkül..." Továbbá ugyanez a rendelkezés arra kötelezi az államokat, hogy "jogrendszerük keretein belül biztosítsák, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek megkülönböztetés nélkül jussanak hozzá a médiához". A **Keretegyezmény** 9(3) cikkelye kimondja, hogy az államok "nem akadályozhatják meg a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeket nyomtatott tömegtájékoztatási eszközök létrehozásában és használatában". Ugyanez a rendelkezés megköveteli, hogy "a rádió- és televízióközvetítések törvényes keretein belül [az államok] biztosítsák - amennyire ez lehetséges - a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek számára azt a jogot, hogy saját tömegkommunikációs eszközöket hozzanak létre és használjanak". Azt is meg kell említeni, hogy a média olyan fajta entitásokat képezhet, amelyeket - többek között - a **Koppenhágai**

Dokumentum 32.2. paragrafusa előre sejtetett. E paragrafus leszögezi a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeknek azt a jogát, hogy "saját oktatási, kulturális és vallási intézményeket, szervezeteket és egyesületeket létesítsenek és tartsanak fenn..." Bár ezek a normák a médiát szó szerint nem nevezik meg, ez mégis gyakran alapvető szerepet játszik a nyelv, a kultúra és az azonosságtudat elősegítésében és megőrzésében.

Bár afelől nem lehet kétség, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeknek joguk van magánmédia alapításához és fenntartásához, ám az is igaz, hogy ez a jog korlátozások tárgya lehet mind a nemzetközi jog, mind pedig az államnak a médiát szabályozó törvényes előírásai révén. A Keretegyezmény 9(2) cikkelye ezt egyértelművé teszi, amikor aláhúzza, hogy a kifejezés szabadsága, ahogy azt a 9 (1) cikkely rögzíti, "nem akadályozhatja meg a Feleket abban, hogy megkülönböztetés nélkül és objektív kritériumokon alapulva megköveteljék a rádió- és televízióadás vagy filmvállalatok engedélyeztetését". Az indokolt és szükséges mértékű szabályozásokat nem lehet e jog gyakorlásának megghiúsítására használni.

- 9) A közszolgálati médiához való hozzáférés kérdése szorosan összefügg a kifejezés szabadságának fogalmával. A **Keretegyezmény** 9(1) cikkelye kimondja, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek kifejezési szabadsága magában foglalja az információ- és az eszmék kisebbségi nyelven történő átadásának jogát a közhatóságok hátrányos beavatkozása nélkül. Kijelenti továbbá, hogy "a kisebbségek tagjai a médiához való hozzáférésben nem diszkriminálhatók". A **Keretegyezmény** 9(4) cikkelye leszögezi, hogy "az állami szerveknek megfelelő intézkedéseket kell foganatosítaniuk a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek médiához való hozzáféréseinek elősegítése érdekében". Ez magában foglalja azt is, hogy a jelentős lélekszámot alkotó nemzeti kisebbségnek a műsoridő öt megillető hányadához kell jutnia a közszolgálati rádió és/vagy televízió műsoridejének felosztásakor. A műsoridő felosztásakor az érintett kisebbség létszámadatai veendők figyelembe.

A számszerűség és a népsűrűség azonban nem lehet az egyetlen kritérium a valamely nemzeti kisebbség részére juttatott adásidő mennyiségének megállapításában. Kisebb közösségek esetében meg kell fontolni az elfogadható minimum-időt és forrásokat, amelyek nélkül az alacsony lélekszámú kisebbség nem tudná hasznosan igénybe venni a médiát.

A kisebbségi programokra szánt műsoridő minősége továbbá olyan kérdéskör, amit ésszerűen, nem diszkriminatív módon kell megközelíteni. A kisebbségi nyelvű programok időbeosztásának biztosítása kell, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek a saját nyelvükön sugárzott programot értelmes módon élvezhessék. A közhatóságoknak tehát biztosítaniuk kell, hogy ezeket a programokat a nap elfogadható szakaszában közvetítsék.

- 10) A nyílt és demokratikus társadalmakban a közhatóságok nem ellenőrizhetik indokolatlanul a médiaprogramok tartalmát. A kifejezés szabadsága - miként azt a **Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya** 19(1) cikkelye és az **Emberi Jogok és Alapvető Szabadságjogok Védelméről szóló Európai Egyezmény** 10(1) cikkelye garantálja - nagyon fontos ebben a tekintetben. A közhatóságok által bevezetett bármilyen korlátozásnak összhangban kell lennie az **Egyezségokmány** 19(3) cikkelyével, amely kimondja, hogy ezek a korlátozások "csak olyanok lehetnek, amelyeket törvény engedélyez és amelyek feltétlenül szükségesek a) a mások jogainak és jó hírnevének tisztelete szempontjából, b) a nemzetbiztonság, a közrend (ordre public), vagy a közegészség és közérkölcse védelme szempontjából". Az **Emberi Jogok és Alapvető Szabadságjogok Védelméről szóló Európai Egyezmény** 10(2) cikkelye a kifejezés szabadságával kapcsolatban majdnem azonos korlátozásokat határoz meg a közhatóság részéről történő bármiféle zavaró beavatkozást illetően.

Megfelelő mechanizmusokat kell beépíteni annak érdekében, hogy a közszolgálati médiában a nemzeti kisebbségek által vagy azok nevében történő műsorszerkesztés a közösség tagjainak érdekeit és igényeit fejezze ki, és, hogy a kisebbségek függetlennek fogadják

el ezt. Ezzel kapcsolatban messzemenő kell, hogy legyen a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek részvétele (személyes minőségükben fellépve) a szerkesztési folyamatokban, annak biztosítása érdekében, hogy a média független természetét megőrizze, és hogy a megcélzott közösségek igényeit kielégítse.

Az egyenlőség és diszkriminációmentesség elvének megfelelően a közintézmények összetételének tükröznie kell az általuk kiszolgálni kívánt lakosság összetételét. Ez a közszolgálati médiára is vonatkozik. A **Keretegyezmény** 15. cikkelye kötelezi az államokat, hogy "teremtsék meg a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek kulturális, társadalmi és gazdasági életben, valamint a közügyekben - különösen azokban, amelyek őket közvetlenül érintik - való hatékony részvételéhez szükséges feltételeket. Az **Nemzetközi Munkaügyi Szervezetnek az Alkalmazásban és a Foglalkoztatásban való Megkülönböztetés elleni 111-es számú Egyezménye** a 2. cikkelyben még világosabban arra kötelezi az államokat, hogy "olyan nemzeti politikát folytassanak, amely az alkalmazási és foglalkoztatási lehetőségek és az ezzel kapcsolatos bánásmód egyenlőségét hivatott elősegíteni, azáltal, hogy abból bármiféle diszkriminációt kiküszöböl". A nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek diszkriminációmentes foglalkoztatása a médiában hozzájárul a média reprezentatív és objektív jellegéhez.

- 11) A **Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának** 19(2) cikkelye, valamint a **Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezmény** 9(1) cikkelye és a diszkriminációmentesség elvének szellemében a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek azon joga, hogy az anyaország vagy egy másik ország által a nyelvükön sugárzott műsoraihoz hozzáférjenek, nem indokolhatja az illető kisebbség közszolgálati médiájában kijelölt programidejének csökkentését abban az államban, amelyikben a kisebbség tagjai élnek.

A határokon túli információkhoz és médiahálózatokhoz való hozzáférés az információhoz fűződő jog alapvető eleme, amely a felgyorsult műszaki haladás világában egyre növekvő fontosságú. Következésképpen például kábeltévé engedélyezése esetén

jogtalan az állam részéről az anyaországban telepített televízió- és rádióadás engedélyezésének elutasítása, ha ezen állomások elérhetőségére vonatkozó igényét az érintett nemzeti kisebbség egyértelműen kifejezte. Ez a jog nemcsak a kábelmédiára vonatkozik, hanem a nemzeti kisebbségi nyelvű elektronikus információs hálózatokra is.

Az Európa Tanács tagállamai a **Kifejezés és az Információ Szabadságáról szóló Nyilatkozat** III(c) cikkelyében általános elvként kimondták, hogy "elő kell segíteni az információ szabad áramlását, hozzájárulva így módon a nemzetközi megértéshez, a hagyományok és előítéletek jobb megértéséhez, az eltérő vélemények tiszteletéhez és a kultúrák kölcsönös gazdagodásához". Az államhatárokat túllépő médiakapcsolatok vonatkozásában az államoknak e rendelkezés szellemében kell alakítaniuk politikájukat.

GAZDASÁGI ÉLET

- 12) A nemzetközi dokumentumok alig utalnak a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek gazdasági tevékenységhez fűződő jogaira. A nemzetközi dokumentumok ugyanakkor utalnak a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek azon jogára, hogy nyelvüket mind nyilvánosan, mind pedig a magánszférában szabadon és a diszkrimináció bármilyen formája nélkül használhatják, szóban és írásban, egyénileg vagy másokkal közösen. A **Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya** 19(2) cikkelye és az **Emberi Jogok és Alapvető Szabadságjogok Védelméről szóló Európai Egyezmény** 10(1) cikkelye nemcsak a mások irányába közvetített gondolatokra és véleményekre vonatkozóan garantálja a kifejezés szabadságát (ez a kommunikáció alapja), hanem a kommunikáció közvetítő eszközére, a nyelvre vonatkozóan is. Ezek a jogok az egyenlőség és diszkriminációmentesség jogával párosulva a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeknek azt a jogát vonják maguk után, hogy a választásuk szerinti nyelven folytassák üzleti tevékenységüket. Tekintetbe véve, hogy a magánvállalkozások számára fontos az ügyfelekkel való hatékony kommunikáció, az

ügyletek kedvező feltételek melletti bonyolítása, ezért nem lehet a nyelv szabad megválasztását indokolatlanul korlátozni.

A **Keretegyezmény** 11(2) cikkelye kimondja, hogy "a nemzeti kisebbséghez tartozó minden személynek joga, hogy saját kisebbségi nyelvén feliratokat, kiírásokat és más magántermészetű információkat tegyen ki a köz számára láthatóan". A **Keretegyezményben** a "magán természetű" kifejezés mindenre vonatkozik, ami nem hivatalos. Így az állam nem támaszthat semmiféle korlátozást a magánvállalkozások adminisztrációjának nyelvválasztására vonatkozóan.

A fentiek ellenére az állam megkövetelheti az állam hivatalos nyelvének (vagy nyelveinek) alkalmazását a gazdasági élet olyan területein, amelyek mások jogaihoz vagy a köztestületekkel való csereüzlethez vagy kommunikációhoz kapcsolódik. Ez azokból a megengedhető, a kifejezés szabadságára vonatkozó korlátozásokból származik, amelyeket a **Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya** 19(3) cikkelye és az **Emberi Jogok és Alapvető Szabadságjogok Védelméről szóló Európai Egyezmény** 10(2) cikkelye határoz meg. Míg a fent említett cikkekben rögzített meghatározott számú lehetséges korlátozások a kommunikáció tartalmára vonatkozóan jogosnak minősülhetnek, a nyelvnek, mint a kommunikáció közvetítő eszközének használatára vonatkozó korlátozásokra nem jogosítanak fel. Azonban a mások jogainak és szabadságának védelme és a hivatali adminisztráció korlátozott igényei indokoltá tehetik az állam hivatalos nyelvének (vagy nyelveinek) kiegészítő használatára vonatkozó specifikus előírásokat. Ez olyan tevékenységi szférákban alkalmazható, mint például munkahelyi egészségvédelem és biztonság, fogyasztóvédelem, munkaügyi viszonyok, adózás, pénzügyi jelentések, állami egészségügyi és munkanélküli biztosítás és a közlekedés, a körülményektől függően. Az állam legitim közérdeken alapulva bármilyen más nyelv használata mellett megkövetelheti, hogy kiegészítő módon az állam hivatalos nyelvét vagy nyelveit is alkalmazzák az olyan üzleti tevékenységben, mint a közérdekű jelzések, feliratok kifüggesztése - miként ezt a **Nemzeti Kisebbségek Védelméről**

szóló Keretegyezmény Értelmező Jelentésének 60. paragrafusa világosan kimondja. Összegezve: az állam sohasem tilthatja meg egy nyelv használatát, de legitim közérdek alapján előírhatja az állam hivatalos nyelvének vagy nyelveinek kiegészítő használatát.

A legitim közérdek logikáját tekintve, a nyelvhasználatra vonatkozó és az állam által előírható bármilyen követelménynek arányban kell lennie az általa szolgálandó közérdekkel. Bármely követelmény arányosságát szükségességi alapon kell meghatározni. Következésképpen pl. a munkahelyi egészség és biztonság érdekében az állam a magántulajdonban lévő üzemektől megkívánhatja, hogy a biztonsági feliratokat az állam hivatalos nyelvén vagy nyelvein is tegyék ki a vállalkozás választott nyelve (nyelvei) mellett. Hasonló módon, az adózással kapcsolatos pontos hivatali adminisztráció érdekében az állam megkövetelheti, hogy az adminisztratív formanyomtatványokat az állam nyelvén vagy nyelvein nyújtsák be. A közhatóságok által végrehajtott ellenőrzések esetén a fontos feljegyzéseket az állam hivatalos nyelvén vagy nyelvein is elérhetővé kell tenni. Az utóbbi eset nem követeli meg, hogy a magánvállalkozás összes feljegyzését az állam hivatalos nyelvén vagy nyelvein őrizze, csak azt, hogy a lehetséges fordítás terhére a magánvállalkozás viselje. Mindez a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek előítélet nélküli feljogosítása arra, hogy saját nyelvüket (nyelveiket) használják az adminisztratív hatóságokkal való kommunikációban, miként arról a **Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezmény 10(2) cikkelye** előrelátóan rendelkezett.

KÖZIGAZGATÁSI HATÓSÁGOK ÉS KÖZSZOLGÁLAT

13/14/15) Az EBESZ tagállamai elkötelezték magukat azon lépések megtételére, amelyek hozzájárulnak egy dinamikus környezet létrehozásához, ezáltal nem csupán a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek önazonosságának megőrzését segítve elő (beleértve nyelvüket), hanem azok fejlődését és előmenetelét is. Következésképpen ezek az államok felvállalták, hogy tiszteletben tartják "a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek a közügyekben való hatékony részvételéhez fűződő jogát", amint ezt

a **Koppenhágai Dokumentum** 35. paragrafusa rögzíti. A **Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezmény** 10(2) cikkelye kifejezetten elvárja az államoktól, hogy "tegyék lehetővé a kisebbségi nyelvek használatát a közigazgatási hatóságokkal való kommunikációban". A **Koppenhágai Dokumentum** 35. paragrafusa is utal olyan körülmények létrehozásának lehetőségére, amelyek hozzásegítik a nemzeti kisebbségeket a közügyekben saját nyelvükön való részvételhez azáltal, hogy "adekvát, a kisebbségek sajátos történelmi és területi körülményeinek megfelelő, helyi vagy autonóm közigazgatási egységeket hoznak létre, összhangban az érintett állam politikájával". A **Keretegyezmény** 15. cikkelye arra kötelezi az államokat, hogy "teremtsék meg a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek hatékony részvételéhez szükséges feltételeket a kulturális, társadalmi és gazdasági életben és különösen az őket érintő közügyekben". Ezek a határozatok arra kötelezik a közhatóságokat, hogy tegyék lehetővé a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek számára a hatóságokkal való viszonyukban az anyanyelven történő ügyintézés, vagy azt a jogot, hogy anyanyelvű bizonylatokhoz, igazolásokhoz jussanak. A diszkriminációmentesség és az egyenlőség elvével összhangban ezek az intézkedések dinamikus részvételt is implikálnak, amelyben a kisebbség nyelve a kommunikáció teljes értékű eszköze a helyi politikai életben és az állampolgárok és a közszolgáltatást is magában foglaló közigazgatási hatóságok közötti kapcsolatban egyaránt.

A lakosság szolgálatára hivatott közigazgatási intézmények és hivatalok etnikai reprezentativitása általában a pluralista, nyílt és diszkriminációmentes társadalom tükörképe. A volt és a létező diszkrimináció rendszeren belüli hatásainak elhárítása céljából a **Nemzetközi Munkaügyi Szervezetnek az Alkalmazásban és a Foglalkoztatásban való Megkülönböztetés elleni 111-es számú Egyezménye** 2. cikkelye azt követeli meg az államoktól, hogy "olyan nemzeti politikát folytassanak, amely az alkalmazási és foglalkoztatási lehetőségek és az ezzel kapcsolatos bánásmód egyenlőségét hivatott elősegíteni, azáltal, hogy abból bármiféle diszkriminációt kiküszöböl".

Amikor a köz szolgálatára hivatott programokat és szolgáltatásokat tervezik és megvalósítják, ésszerű elvárni, hogy a fent körvonalazott elvek szerint elkötelezett kormányok figyelembe veszik a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek kinyilvánított és a létszámuk által indokolt igényeit. Ahol az igényt kifejezésre juttatták, és a lélekszám is jelentős, az egyenlőség azt kívánja meg, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó adófizetők saját nyelvükön is hozzájuthassanak a szolgáltatásokhoz. Különösen így van ez az egészségügyi és szociális szolgáltatásoknál, amelyek az emberek életminőségére közvetlen és alapvető hatással vannak.

Az egyenlőség és diszkriminációmentesség elveivel összhangban a közigazgatási hatóságoknak kötelességük, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyekkel befogadó módon és pártatlanul foglalkozzanak. Az államoknak el kell ismerniük a joghatóságuk alá tartozó régiók demográfiai valóságát. Az államok semmiképpen nem kerülhetik meg kötelezettségeiket oly módon, hogy a régió demográfiai helyzetét megváltoztatják. Különösen a **Keretegyezmény** 16. cikkelye kötelezi az államokat arra, hogy tartózkodjanak olyan intézkedésektől, amelyek önkényesen megváltoztatnák a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek által lakott települések lakosságának arányát abból a célból, hogy korlátozzák ezen kisebbségek jogait. Ilyen intézkedések lehetnek az önkényes elszármaztatás, kilakoltatás, kiutasítás, valamint a közigazgatási határok önkényes megváltoztatása és a népszámlálás manipulálása is.

FÜGGETLEN ORSZÁGOS INTÉZMÉNYEK

- 16) Az emberi jogok akkor kapnak valós értelmet szándékolt haszonélvezőik számára, ha az állam közhatalmái kialakítják azokat a mechanizmusokat, amelyek biztosítják a nemzetközi dokumentumokban és nyilatkozatokban vagy a hazai törvénykezésben garantált jogok hatékony érvényesítését és védelmét. A jogi eljárások kiegészítéseként, a független országos intézmények gyorsabb és kevésbé költséges lehetőségeket biztosítanak, valamint sokkal könnyebben elérhetőek.

A **Faji Megkülönböztetés Kiküszöböléséről szóló Egyezmény** utalásai szerinti diszkrimináció nem kizárólag csak a fajra vonatkozó kritériumok alapján van meghatározva. Az **Egyezmény** 1(1) cikkelye kimondja, hogy "bármilyen faj, bőrszín, eredet, illetve nemzeti vagy etnikai származás alapján való megkülönböztetés, kizárás, korlátozás vagy részrehajlás, melynek az a célja vagy hatása, hogy eltüntesse vagy csökkentse a közéletben az emberi jogok és alapvető szabadságjogok egyenlőségen alapuló elismerését, élvezetét és gyakorlását a politikai, gazdasági, társadalmi, kulturális életben vagy a közélet bármely más területén", a faji megkülönböztetés kategóriájába tartozik. Az **Egyezmény** 6. cikkelye kijelenti, hogy a "részes államoknak joghatóságukon belül mindenki számára biztosítani kell a hatékony védelmet és jogorvoslatot a kompetens állami bíróságok és más állami intézmények révén a faji diszkrimináció minden olyan megnyilvánulásával szemben, amelyek sértik az Egyezményben rögzített emberi jogokat és alapvető szabadságjogokat...". Ebben az összefüggésben az állam által alapított független országos intézmények orvoslási és kompenzációs mechanizmusként működhetnek, ilyen pl. az ombudsman irodája vagy az emberjogi bizottság, mely egyúttal egy adott állam demokratikus és pluralista jellegének fokmérője is. Ezzel összhangban, és utalva az **ENSZ 1993. december 20-i 48/134 számú Határozatára**, az **Európa Tanács a Miniszteri Bizottság 1997. Szeptember 30-i R(97)14 sz. Ajánlásában** támogatta az "olyan országos emberi jogi intézmények létrejöttét, különösen azon emberi jogi bizottságokét, amelyek összetételükre nézve pluralisták, illetőleg az ombudsmanokét vagy más hasonló intézményekét". A jogorvoslatnak ezen mechanizmusait a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek számára is elérhetővé kell tenni, amennyiben úgy gondolják, hogy a nyelvi és más jogaikat megsértették.

IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSI HATÓSÁGOK

- 17/18) A nemzetközi jog megköveteli a közhatóságoktól, hogy az általa értett nyelven tájékoztassanak minden letartóztatott, vádlott vagy elítélt személyt az ellene felhozott vádakról és az eljárás teljes

menetéről. Szükség esetén ingyenes tolmácsot kell rendelkezésükre bocsátani. Az esedékes jogi folyamatnak ez a követelménye az alkalmazás tekintetében általános jellegű, és nem vonatkozik a nemzeti kisebbségek nyelvi jogaira, mint olyanra. Itt inkább a törvény előtti egyenlőség és diszkriminációmentesség az alapvető elv. Ezeknek az elveknek a tiszteletben tartása különösen fontos a bünvádi eljárások vonatkozásában. Következésképpen a **Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának** 14(3) cikkelye megköveteli, hogy mindenkit, akit bűncselekmény elkövetésével vádolnak "az általa értett nyelven pontosan és részletesen kell tájékoztatni az ellene szóló vádról és annak természetéről". Az **Emberi Jogok és Alapvető Szabadságjogok Védelméről szóló Európai Egyezmény** 6(3) cikkelye ugyanezeket a követelményeket írja elő majdnem azonos nyelvezetben. Az említett egyezmény 5(2) cikkelye a továbbiakban a letartóztatással kapcsolatban is ugyanezeket a követelményeket szabja meg. A **Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának** 14(3) cikkelye leszögezi továbbá minden ember jogát arra, hogy "a teljes egyenlőség szellemében... (e) kihallgassa, vagy kihallgattassa az ellene tanúskodókat, és, hogy biztosítsák saját tanúinak védelmét és kihallgatását ugyanolyan feltételek mellett, mint amilyenek az ellene tanúskodóké." Ebben az összefüggésben a **Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya** 14(3) cikkelye és az **Emberi Jogok és Alapvető Szabadságjogok Védelméről szóló Európai Egyezmény** 6(3)(e) cikkelye mindenkinek garantálja azt a jogot, hogy "ingyenes tolmács álljon rendelkezésére, ha nem érti vagy nem beszéli a bíróságon használt nyelvet." Mivel ezek a garanciák kifejezetten a nyelvhasználatot érintik, és különösen a bünyügyi eljárásokra vonatkoznak, a bíróság vagy az ítélőszék előtti egyenlőség alapvető elvének garanciájából az következik - amint azt a **Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya** 14(1) cikkelye első mondata leszögezi -, hogy bármilyen bírósági eljárás annál igazságosabb, minél szigorúbban veszik a feltételek egyenlőségének elvét. Ezt a célkitűzést kell az eljárás egészére is alkalmazni, beleértve a nyelvválasztást is. Ez a célkitűzés kell, hogy vezesse az államokat az egyenlő és tényleges bírósági szervezetrendszerre vonatkozó politikájuk alakításában.

Még általánosabban a **Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája** 7(1) cikkelye jelenti ki, hogy az államoknak olyan célok és elvek alapján kell megvalósítani politikájukat, törvényhozásukat és gyakorlatukat, mint amilyen pl: "a regionális vagy kisebbségi nyelv, mint a kulturális gazdagság ... egyik kifejezőjének elismerése" és "a határozott tett szükségessége a regionális és kisebbségi nyelvek támogatására, azok védelmének érdekében." Az **Európai Charta** 7(4) cikkelye kijelenti, hogy "az állami szerveknek a regionális és kisebbségi nyelveket illető politikájuk meghatározásában ... figyelembe kell venniük az ezeket a nyelveket használók csoportjainak kinyilvánított igényeit és szükségleteit." A **Keretegyezmény** 15. cikkelye kötelezi továbbá az államokat, hogy "teremtsék meg a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek kulturális, társadalmi és gazdasági életben, valamint az őket különösen érintő közügyekben való hatékony részvétel szempontjából szükséges feltételeket." Ha végiggondoljuk a fent említett határozatokat, és ha figyelembe vesszük az igazságszolgáltatáshoz való jog hatékony érvényesülésének fontosságát a demokratikus társadalmakban, ésszerű elvárni az államoktól, hogy, amennyire csak lehetséges, biztosítsák a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek számára a saját nyelvükön való kifejezés jogát a bírósági (akár bünyügyi, akár polgári vagy közigazgatási) eljárás minden szakaszában, mások jogainak tiszteletben tartása mellett, megőrizve a jogi eljárás integritását, beleértve a fellebbezési szakaszt is.

- 19) Mivel az igazságszolgáltatás elérhetősége létfontosságú az emberi jogok gyakorlásában, ezért fontos annak mértéke, hogy az egyén mennyire közvetlenül és könnyen vehet részt az lehetséges eljárásokban. Ha a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek számára a bírósági eljárások anyanyelvükön(nyelveiken) elérhetőek, akkor az igazságszolgáltatás számukra közvetlenebb és könnyebb lesz.

Ezt véve alapul, a **Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájának** 9. cikkelye leszögezi, hogy amennyiben ez megvalósítható és lefolytatható, az egyik fél kérésére az egész bírósági eljárást a regionális vagy kisebbségi nyelven kell

lefolytatni. Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése ugyanerre a következtetésre jutott az **1201-es Ajánlása** 7(3) cikkelyében, amely kimondja, hogy "azokban a régiókban, melyekben egy nemzeti kisebbség jelentős számban él, az ehhez tartozó személyeknek joguk van anyanyelvük használatára a közigazgatási hatóságokkal való kapcsolataik és a bírósági és más jogi hatóságokkal folytatott eljárások során". Ezzel egybehangzóan, az államoknak megfelelő szakmai fejlesztési és képzési politikát kell folytatniuk a jogi testületet tagjai számára.

A SZABADSÁGTÓL VALÓ MEGFOSZTÁS

- 20) **A Fogva Tartottak Bánásmódjáról szóló ENSZ Határozat Minimum-Szabályai** 51. előírásának 1. és 2. paragrafusa, akárcsak az **Európa Tanács Európai Börtönszabályok** 60. előírásának 1. és 2. paragrafusa kiemeli az elítéltek azon jogát, hogy a büntetésvégrehajtási intézmény adminisztrációja értse az általuk beszélt nyelvet, valamint azt, hogy a börtönadminisztráció által beszélt nyelvet értsék meg az elítéltek. Ezek az intézkedések a kisebbségi jogokhoz, mint olyanhoz nem kapcsolódnak. Ha figyelembe vesszük azonban az érintett közösség kifejezett igényeit, létszámát, valamint az egyenlőség és diszkriminációmentesség elvét, a fent említett intézkedések még inkább kényszerítőek azokban a régiókban és településeken, ahol az egy nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jelentős számban élnek.
- 21) **A Fogva Tartottak Bánásmódjáról szóló ENSZ Határozat Minimum-Szabályai** 37. előírása, akárcsak az **Európa Tanács Európai Börtönszabályok** 43(1) szakasza biztosítja a fogva tartottak számára azt a jogot, hogy családjukkal, tisztességes barátaikkal és külső szervezetek képviselőivel, vagy más személyekkel kommunikáljanak. A kifejezés szabadságának, az anyanyelv köz- és a magánszférában való használatának joga és más hasonló emberi jogok fontosságát figyelembe véve, a hatóságokra hárul az a feladat, hogy ezeket a jogokat a törvény által előírt korlátozások keretein belül tiszteletben tartsák a büntetésvégrehajtási intézményekben is. Szabály szerint a fogva

tartottaknak meg kell adni a lehetőséget, hogy saját nyelvükön kommunikáljanak elítélt társaikkal, a látogatóikkal, mind szóban, mind pedig írásban vagy a személyes levelezésben. Ugyanakkor a bűntett elkövetése miatt elítéltek egyes emberi jogait és szabadságait a közbiztonság érdekében, a nemzetközi dokumentumokban előírt korlátozásokkal összhangban, törvényes úton korlátozni lehet, vagy fel lehet ezeket függeszteni. Gyakorlati szempontból a fogva tartott személyek nyelvi jogainak gyakorlását akkor lehet legjobban biztosítani, ha olyan helyen tartják fogva őket, ahol ismerik az általuk beszélt nyelvet.